

این، آن چیزی است که در هنر اتفاق می افتد...

اولین مرحله‌ی استقرار برنامه‌ی درسی ملی در ارتباط با محتوای آموزش در هنر در پایه‌ی اول

گروه درسی هنر

دفتر برنامه‌ریزی و تألیف کتاب‌های درسی دوره‌ی عمومی

۱. معرفی برنامه‌ی درسی هنر و اهمیت آموزشی موضوع درس

هنر از دو منظر مطرح می‌شود، از نظر معنوی، فرزانگی و فرهیختگی و فضیلت^۱ و از نظر مادی که آثار هنری مثل نقاشی و موسیقی را شامل می‌شود. اما از هر دو منظر، هنر جلوه‌های هم‌سنخ و جوشیده از ژرفای احساس و اندیشه و ایمان است و مهم‌ترین ویژگی مشترک آن از هر دو منظر، زیبایی است. برنامه‌ی درسی هنر بر آن است که بستری فراهم آورد تا فطرت زیبا، زیباپسند و زیباجوی کودکان شکوفا شود و دانش‌آموزان همه‌ی جهان خلقت را زیبا ببینند و خود در آفرینش زیبایی‌ها بکوشند.

باید برای حفظ منزلت خود در جهان خلقت تلاش کند.

۲. رویکرد برنامه‌ی درسی و اهداف آموزشی در پایه‌ی تحصیلی اول ابتدایی

رویکرد برنامه‌ی درسی هنر، تربیت هنری است. به این معنا که معلم فرصت‌هایی فراهم آورد تا ظرفیت‌های فطری دانش‌آموزان شکوفا شود. به‌ویژه نسبت به زیبایی‌های (معنوی و مادی) جهان خلقت حساسیت پیدا کنند، آن‌ها را درک کنند و خود در آفرینش زیبایی‌ها بکوشند. این رویکرد در پنج محور اصلی تبیین می‌شود. این محورها که در حقیقت ابعاد گوناگون یک موضوع هستند، عبارتند از: زیباشناسی،

جدول ۱. اهداف کلی درس هنر

اهداف حوزه‌ی دانش	اهداف حوزه‌ی مهارت	اهداف حوزه‌ی نگرش
آشنایی با خلقت، به عنوان منبع الهام آفرینش‌های هنری	توسعه‌ی مهارت‌های حسی	توجه به زیبایی‌ها و پرورش حس زیباشناسی و خالق زیبایی‌ها
آشنایی با رشته‌های هنری	توسعه‌ی مهارت‌های گفتاری	تمایل به ابراز افکار و احساسات با بیان هنری
آشنایی مقدماتی با ابزار و مواد هر یک از رشته‌های هنری	توسعه‌ی مهارت‌های حرکتی برای کاربرد مواد، ابزار و فنون ساده‌ی هنری	توجه به توانایی‌های خود و کسب اعتماد به نفس
آشنایی با میراث فرهنگی و هنری ایران	توسعه‌ی قابلیت‌های تفکر	علاقه به کاوش‌گری و کسب تجربه در رشته‌های هنری
	توانایی ابراز افکار و احساسات به زبان هنری	توجه به حفظ آثار هنری و میراث فرهنگی
	توسعه‌ی مهارت‌های اجتماعی	تمایل به برقراری ارتباط و مشارکت در فعالیت‌های گروهی

ارتباط با خلقت، آشنایی با تاریخ هنر ایران، تولید محصول هنری و نقد هنری، زیباشناسی محوری است که از طریق سایر ابعاد متجلی می‌شود. این اهداف در دوره‌ی ابتدایی مشترک هستند. در هر سال، هر دانش‌آموز متناسب با شرایط خود به بخشی از هر یک دست می‌یابد. (جدول ۱)

زیبا دیدن، یعنی پذیرفتن واقعیت‌ها و شکرگزاری بر آن‌ها. به بیان دیگر زیبا دیدن به معنای آن است که انسان باور داشته باشد خالق دانای بزرگ، جهان را در زیباترین شکل آفریده و انسان را اشرف مخلوقات قرار داده است و جهان را برای تکامل او به‌وجود آورده است. پس انسان

جدول ۲. تغییرات برنامه‌ی درسی هنر پایه‌ی اول

شرح تغییرات	میزان تغییر	زمینه تغییر
در انتخاب و سازمان دهی محتوای برنامه‌ی درسی هنر، اصول، اولویت صلاحیت‌ها و یادگیری‌های مشترک، تنوع و تعداد منابع، روش‌ها و فرصت‌های یادگیری، اهمیت، اعتبار، علاقه، سودمندی، قابلیت یادگیری، درهم تنیدگی، توالی هم‌آهنگ با برنامه‌ی درسی ملی وجود دارد. سه اصل دیگر در مرحله‌ی بعد وارد خواهد شد. در حال حاضر، سه فعالیت برای سهولت دستیابی به اهداف مورد تأکید طراحی شده است. در طراحی این فعالیت‌ها، اجزای الگوی هدف‌گذاری برنامه‌ی درسی ملی، و به‌ویژه صلاحیت‌ها و یادگیری‌های مشترک و تنوع و تعداد منابع، روش‌ها و فرصت‌های یادگیری که در مدارس غفلت شده است، مورد توجه و تأکید بیشتر قرار گرفته است.	تغییرات جزئی	محتوای برنامه درسی
زمان هر درس در جدول مصوب شورای عالی وجود دارد و تغییر آن نیز از اختیارات شورای عالی است. اصول تولید رسانه‌های یادگیری، به هنگام تولید لحاظ خواهند شد. بر تنوع فضاهای آموزشی در برنامه‌ی هنر تأکید شده است. در این‌جا آموزش در فضای خارج از کلاس، خارج از مدرسه تأکید بیشتر و استفاده از فضای مجازی و توجه به فناوری ارتباطات و اطلاعات اضافه شده است.	تغییرات جزئی	زمان، فضا، مواد

۳. موارد تغییر در برنامه‌ی درسی و علت آن

تغییرات، مطابق جدول ۲ و علت تغییرات نیز ایجاد زمینه‌ی مناسب و برداشتن نخستین گام به سوی استقرار برنامه‌ی درسی ملی است.

لازم به ذکر است که برنامه‌ی درسی هنر پایه‌ی اول ابتدایی در کتاب درسی هنر برای معلمان پایه‌های اول، دوم و سوم ابتدایی با کد ۵۳/۴ در دسترس است.

۴. نحوه‌ی هم‌سویی برنامه‌ی درسی هنر با سند برنامه‌ی درسی ملی

فعالیت‌های هنری به‌طور فردی و به‌ویژه گروهی، کسب می‌شوند. از حوزه‌های یادگیری که در برنامه‌ی درسی ملی تعریف شده است، حوزه‌ی تفکر و حکمت (به نوعی همان عنصر اول الگوی هدف‌گذاری)

برنامه‌ی درسی ملی، سندی است که نمای کلی آموزش رسمی

جدول ۳. الگوی هدف‌گذاری برنامه‌ی درسی ملی

عناصر	عرصه‌ها	رابطه با خویشتن (با محوریت رابطه با خدا)	رابطه با خدا	رابطه با خلق خدا (سایر انسان‌ها) (با محوریت رابطه با خدا)	رابطه با خلقت (طبیعت و...) (با محوریت رابطه با خدا)
تفکر و تعقل					
ایمان و باور مبتنی بر تفکر					
علم، معرفت و آگاهی					
عمل					
اخلاق (رفتارهای اخلاقی + ملکات نفسانی)					

و حوزه‌ی فرهنگ و هنر با درس هنر ارتباط مستقیم دارند که در تعریف فعالیت‌ها مورد توجه ویژه قرار گرفته‌اند.

در این جا ابتدا واژگان کلیدی تعریف و سپس ارتباط آن‌ها با تربیت هنری دانش‌آموزان تبیین می‌شود. در پایان، فعالیت‌های جدید که این موارد را تحقق می‌بخشند، خواهد آمد.

تعریف واژگان کلیدی و ارتباط آن‌ها با تربیت هنری دانش‌آموزان

مفاهیمی که در الگوی هدف‌گذاری وجود دارند؛

تفکر: یکی از راه‌های شناخت از طریق عمل ذهن بر روی

کشور را تعیین می‌کند. در این سند الگوی هدف‌گذاری در ماتریسی مرکب از چهار عرصه و پنج عنصر تدوین یافته است.

در برنامه‌ی درسی ملی برای این عناصر، صلاحیت‌ها و یادگیری‌های مشترک تعریف شده است. (جدول ۴)

در مرحله‌ی اول استقرار برنامه‌ی درسی ملی، درس هنر به این عناصر و چهار عرصه‌ی مرتبط با آن‌ها پرداخته و سعی کرده است فرصت‌هایی فراهم آورد تا دانش‌آموزان با این مفاهیم آشنا شوند، مصداق‌های آن‌ها را بشناسند و بتوانند در زندگی روزانه‌ی خود از آن‌ها بهره‌گیرند. در پایه‌های بالاتر نیز این برنامه به عناصر سطوح بالاتر خواهد پرداخت. البته در پایه‌ی اول، طی فرآیند تربیت هنری، تعدادی از صلاحیت‌های مشترک نیز در نظر قرار گرفته‌اند که ضمن اجرای

جدول ۴. صلاحیت‌ها و یادگیری‌های مشترک

عناصر	صلاحیت‌ها و یادگیری‌های مشترک
تفکر و تعقل	تخیل، حل مسئله، تفکر انتقادی، ابداع و خلق، تفکر سیستمی، پرسش‌گری، کاوش‌گری، هدایت مشاهدات، تحلیل، قضاوت براساس شواهد، تصمیم‌گیری، قضاوت براساس نظام معیار (تعقل)، تأمل در خود، خودارزش‌یابی
ایمان و باور	نگرش توحیدی، کرامت و قدرت اراده و انتخاب انسان، ارزش‌مندی تفکر و تعقل، ارزش‌مندی مخلوقات، هدف‌مندی خلقت، ارزش‌مندی علم و علم‌جویی، ارزش‌مندی نهاد خانواده، وطن‌دوستی
علم	کشف جهان به عنوان فعل خداوند، خودآگاهی، فرهنگ و هویت
کار و عمل و مجاهدت	یادگیری مستمر، خودمدیریتی، انجام واجبات و ترک محرّمات، مشارکت، هم‌یاری، مهارت کار با دیگران، مهارت‌های ارتباطی، مهارت رهبری، مطالعه و پژوهش، استفاده از فناوری اطلاعات و ارتباطات، تولید محصول
اخلاق و آداب	حفظ و پالایش انگیزه‌ها (نیت)، خودپایایی و خودپالایی، اعتماد به نفس، مسئولیت‌پذیری، انعطاف، اخلاق حرفه‌ای، پشتکار، نظم و قانون‌مداری، صدق، صبر، عدالت‌خواهی و حق‌طلبی، حسن خلق، احسان و رأفت، قناعت، استقامت و حیا

اطلاعات دریافت شده و اندوخته‌ی قبلی برای تبدیل مجهول به معلوم و دست‌یابی به نتیجه است.

تعقل: قدرت تجزیه و تحلیل و ربط دادن قضایا و سنجش و ارزیابی یافته‌ها براساس نظام معیار است که از طرق معتبر به دست آمده است.

صلاحیت‌ها و یادگیری‌های مشترک: همان‌طور که در جدول ۴ می‌بینید، عناصر الگوی هدف‌گذاری، مجموعه‌ی صلاحیت‌ها و یادگیری‌های مشترکی را شامل می‌شود که باید همه‌ی خروجی‌های آموزش و پرورش به آن‌ها دست یابند. این یادگیری‌ها فراتر از مواد درسی هستند و در همه‌ی حوزه‌های یادگیری وجود دارند.

ارتباط این عوامل با تربیت هنری

تربیت هنری در قالب فعالیت‌های هنری و به شیوه‌ای خاص اجرا می‌شود. در فعالیت‌های هنری علاوه بر دانش‌ها و تجربه‌های قبلی، ایده‌ها و روش‌های جدیدی درباره‌ی موضوع به ذهن می‌رسد و با پرورش و اجرای آن‌ها محصول هنری جدیدی تولید می‌شود.

فرآیند تفکر در فعالیت‌های هنری

فرد در فرآیند تولید هنری در هر لحظه با موضوعی تازه مواجه

است که آن را بررسی و اجرا می‌کند. در فرآیند تولید هنری معمولاً چهار مرحله طی می‌شود:

۱. طرح یک ایده یا موضوع کلی در ذهن
۲. پرورش ایده (تبیین دقیق‌تر موضوع، انتخاب ابزار و مواد و روش اجرا در ذهن)
۳. اجرای ایده (انجام دادن فعالیت هنری به ترتیبی که در ذهن برنامه‌ریزی شده است)
۴. توضیح فرآیند و ارزش‌یابی آن

تولید هنری برخلاف مسائل ریاضی است و فقط یک جواب درست و از پیش تعیین شده، ندارد. بنابراین تعداد بسیار زیادی پاسخ درست یا ایده‌های هنری متفاوت تولید می‌شود که همگی آن‌ها درست هستند. به همین دلیل هر فردی می‌تواند کاری متفاوت از فرد دیگر انجام دهد. این امر سیالیت و انعطاف‌پذیری ذهن را دامن می‌زند و زمینه‌ی بسیار مساعدی برای پرورش خلاقیت است. هر چه موضوعی که معلم در ابتدای کار طرح می‌کند، جذاب‌تر باشد، انگیزه‌ی درونی برای تفکر و هم‌چنین برای بروز خلاقیت را شدت می‌بخشد.

پی‌نوشت
 ۱. فرزانه‌گی: علم، دانایی، حکمت. فرهیختگی: ادب، آموختگی، مؤدبی، علم‌آموختگی. فضیلت: صفت‌نیکو مانند شجاعت، عفت و حکمت. (فرهنگ معین، ج ۲).